

Veszprém megye mezőgazdaságának bemutatása

Balatonalmádi kistérség

A térség földrajzi fekvése kedvező, jó minőségű földterületekkel rendelkezik. Az itteni mezőgazdasági művelés, ezen belül a növénytermelés, a kertészet, a gyümölcs és szőlőtermesztés, a borászati hagyományok együttesen igazolják ennek megalapozottságát. A kistérség településeinek mezőgazdasági földterületei mintegy 80 %-ban nem a Balaton vízgyűjtőjéhez tartoznak, ezért a tóra kevés veszélyt jelentenek.

A Kelet-Baltoni kistérség 15 települése közül 10 település területe kiválóan alkalmas mezőgazdasági áruterelésre. Balatonvilágostól Küngösön át Balatonfüzfőig és Litérig terjedő mikrotérség a Mezőföld nyúlványa, illetve részben átmenet a Mezőföld és a Bakony között. Itt jó minőségű löszös területek találhatók. A Balatonfüzfői ipartelepektől és a 72-es úttól nyugatra Felsőörs és Lovas között erdősávok és szőlőültetvények váltják egymást, míg Szentkirályszabadja környékén a veszprémi fennsík déli oldalán szintén művelésre alkalmas termőföldek találhatók. Balatonkenese, Balatonfőkajár térsége kiválóan alkalmas kertészeti növények, zöldségfélék termesztésére is, mert a talaj, és éghajlati adottságok, valamint a még meglévő öntözési infrastruktúra ezt potenciálisan lehetővé teszi.

Növénytermesztés

Jellemzően nagy, egybefüggő - több tíz hektáros - táblákon folyik a növénytermesztés. Ezen belül a gabonafélék termelése a legfontosabb, közülük is az őszi búza, őszi árpa valamint a kukorica termesztése a jellemző. Nagy területen folyik ipari növények előállítása is, elsősorban olajipari célra napraforgó és repce, valamint söripari célra tavaszi árpa termesztése.

Jelentős a kistérségben Balatonfőkajár és Balatonvilágos, valamint Alsőörs, Lovas, Felsőörs környékén a szőlőtermesztés is, amely az önellátáson kívül nagy mennyiségű piacképes árut bocsát rendelkezésre. A megtermelt szőlő nagy része a térségen kívül, balatonfüredi és csopaki pincészetekben kerül feldolgozásra. Fejlődés tapasztalható ezen a szőlészeti és a gyümölcsstermesztési területen ahol ugyanis a magánkézbe került földterületeken a tulajdonosok telepítéseket végeztek és Balatonfőkajáron borászatot hoztak létre. Jelenleg a szőlőtermesztés mellett a faiskolai termékek és a gyümölcsstermesztés jelentősége is egyre inkább növekszik.

A területek szétaprózódása, átgondolatlan kiosztása miatt a táblaméretek csökkentek, megnehezült azok megközelítése, művelése. A magántulajdonú földek művelése a belépő esetenként igen magas földbérleti díjak miatt jelentősen megdrágult, jelenleg a költségek 10-15 %-át teszi ki. A partmenti területeken további problémát jelent a befektetési szándékkal felvásárolt földek jelenléte, melyeket a tulajdonos nem művel, vagy csak látszólag művel és a területek parlagon maradnak rontva a térség megjelenését, illetve nehezítve a szomszédos parcellákon a mezőgazdasági termelést.

A termőföldeken történő nagyüzemi művelést három jelentősebb gazdasági egység - egy balatonkenesei szövetkezetből átalakult kft, egy balatonfőkajári szövetkezetből alakult kft, illetve egy Állami Gazdaságból átalakult veszprémi részvénytársaság - végzi. Az itt megtermelt termények döntő hányada a térségen kívül kerül feldolgozásra (gabonafélék – enyingi és veszprémi malomban, napraforgó – Győrben, kukorica – Szabadegyházán). Az 10.000 ha-os megművelt termőterületek 88 %-át a három gazdasági egység, a fennmaradó 12 %-ot pedig magángazdák művelik, háztáji jelleggel. A háztáji földeken megtermelt termények nem kerülnek kereskedelmi forgalomba, mivel a gazdák saját maguk hasznosítják őket.

Állattenyésztés

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben, a tó vízminőségének védelmében törvényileg korlátozták a nagyüzemi állattartás több formáját. Ezen szigorúbb előírások, illetve a felvásárló-piaci problémák miatt sorra szűntek meg az állattartó telepek. Korszerűnek mondható tehenészeti telepek szűntek meg, előbb Balatonkenesén, majd Küngösön, később pedig Balatonfőkajáron. A tehenészet mellett válságban van a sertés és baromfi tenyésztés is. A juhászati ágazatban már csak egy szövetkezeti juhászat maradt meg, a többi magánkézben, nagy nehézségek közepette működik.

Súlyos elmaradás tapasztalható a technológiai berendezések, az építészeti beruházások, gépi beruházások területén, melyek a kívánatosnál jóval alacsonyabb szinten realizálódnak. Pedig ezek sürgető pótlása nélkül az agrárvállalkozóknak esélyük sincs az Európai Unió versenyben való helytállásra.

Borturizmus

A magyarországi borturizmus fiatal turisztikai terméktípus a kistérségben. A térség borászai a Csopak Környéki Borút Egyesülethez csatlakozhatnak. A kistérségbe érkező nyári vendégkör számára mindig is egy kellemes program lehetőség volt a borkóstoló, a vendéglátással egybekötött pincelátogatás. Mára a programokat többnyire a vendéglátás képviselőin túl a gazdák és termelők is nyújtják. A borkóstolási lehetőség elsősorban Balatonalmádi-Felsőörs-Lovas-Alsóörs, illetve Balatonvilágos és Balatonfőkajár körzetben jellemző. 7-8 nagyobb, említésre méltó pince van.

Balatonfüredi kistérség

Balatonfüreden és kistérség településein a kilencvenes években lezajlott gazdasági átalakulás eltérő hatással volt a foglalkoztatásra. A foglalkoztatottak számának változása gazdasági szerkezeti átalakulást is takar. A kistérségben jelentősen visszaesett a mezőgazdaság és a feldolgozóipar foglalkoztatási szerepe, mely elsősorban a hajógyártás leépülésének köszönhető. Az építőipar szerepe viszont jelentősen erősödött, valamint a szolgáltatások és a közszolgáltatások is létszámbővülést mutatnak. A szolgáltatásokon belül a szálláshely szolgáltatás és az üzleti szolgáltatások alkalmazotti létszáma növekedett a leginkább. Mára foglalkoztatási szempontból a korábbi mezőgazdasági dominancia helyett a kistérség gazdasága egyértelműen a szolgáltatások irányába indult el.

A kistérségben a mezőgazdasági területek jellemzője az elaprózódottság, mely az egyrészt a gazdaságos művelést és ennek következményeként a megélhetést is megnehezíti. A jelenlegi földtulajdonosok száma több ezerre tehető, és a települések több mint 50%-a esetében döntő hányaduk nem is helybeli. A mezőgazdasági területek közül a megművelt hektárok nagysága átlagosan 50%, melybe az erdő és legelőterületek is beletartoznak. Ezért valójában ennél jóval szerényebb arányok is előfordulnak. Az erdők átlagosan 44%-ot foglalnak el az összterületből. A térség legtöbb települése átlagosan legalább 30%-nyi erdőterülettel rendelkezik, ez alól kivétel például Tagyon, melynek területén csupán 6%-ban találhatók erdők a jelenleg a nem hasznosított területek nemcsak a tulajdonosnak nem hoznak hasznot, hanem azzal, hogy parlagon hagyják a táj vonzó jellegében is kárt tesznek.

Az összterület 18%-át képezik szántók, mintegy 10%-át szőlők és csupán alig 1%-át gyümölcsösök. A területek felét erdők és gyepterületek adják, míg a maradék 20%-ot egyéb kategóriába sorolták. Sajnálatos, hogy az országos viszonyokhoz képest is kedvező éghajlati és talajadottságok ellenére, melyek főként a fűszernövények, valamint a csonthéjas gyümölcsök termesztésének kedveznek, eddig kevés példában kerültek át a gyakorlatba. A megtermelt gabona legnagyobb részét takarmánnyként hasznosítják, lévén, hogy az ország más tájairól könnyen beszerezhető a jó minőségű gabona. Szőlőt mintegy 1736 hektáron művelnek a Balatonfüred-Csopaki Borvidéken.

Veszprémi kistérség

A kistérségben mind foglalkoztatási, mind a gazdasági hozzáadott érték szempontjából kisebb jelentőségű a szántóföldi és a kertészeti kultúrák műveléséből származó jövedelemszerzés. A birtokszerkezet közép méretben stabilizálódott, nagyvállalkozás méretű mezőgazdasági munkáltató nem található.

Sümei kistérség

A kistérség területi kiterjedése, természetföldrajzi adottsága és ez által a mezőgazdasági termelésre való alkalmassága nagymértékben meghatározza a területen mezőgazdasági tevékenységet folytató népesség arányát. A sümei kistérségben élők 29,6 %-a tekinti a mezőgazdaságot elsődleges jövedelem forrásának, ami meghaladja a megyei átlagot (17,6 %). A megye második legkisebb kiterjedésű kistérségében a mezőgazdasági tevékenységgel érintett földterület (szántó, kert, gyümölcsös, szőlő, gyepek) aránya igen magas (90,4 %), ami a megyei átlag (72,1 %) felett van.

A mezőgazdaságból élők, illetve a szférában foglalkoztatottak száma térségi szinten évről-évre kevesebb. A mezőgazdasági túlsúly birtokszerkezetileg, természeti adottságoknál fogva jellemző. A nagyobb területeken

gazdálkodó vállalkozók termelékenységére is csökkent az utóbbi években, míg a kisebb területeken gazdálkodók közül számos gazda másodlagos jövedelemforrásként gazdálkodik a kicsiny parcellákon.

A mezőgazdasági termékfeldolgozás nagyságrendje rendkívül alacsony a térségben. A keletkező termékek legnagyobb része alapanyagként hagyja el a területet.

Tapolcai kistérség

A kistérség társadalmi, gazdasági környezetének állapotában meghatározó szerepet játszik a mezőgazdaság és az erre épülő feldolgozóipar. A környezet és a hagyományok elsősorban a szőlőtermesztés és borászat, az állattenyésztés és az ezt megalapozó takarmány termelés, valamint az erdő- és vadgazdálkodás fejlesztését indokolja.

A kistérség húzó ágazata a szőlőtermesztés és a hozzákapcsolódó borászat. Ennek az ágazatnak komoly problémája, hogy a térség jelentős, kb. 10.000 hl eladatlan borral rendelkezik ma is és a kívülről behurcolt, részben hamisított borok pusztító konkurenciát jelentenek.

A szántóföldi gazdálkodás visszaszorulóban van és tartalmában már ma is csírájában közelít a biogazdálkodáshoz. A Balaton-felvidéki Nemzeti Park nagymérvű jelenléte a kistérségben a gyepgazdálkodás fokozódását és a hozzátartozó extenzív állattartás erősödését jelenti.

A mezőgazdasági termékek feldolgozása a kistérségben – kivéve a szőlőfeldolgozást – viszonylag alárendelt jelentőségű.

A fűszer-, gyógy- és mézelő növények feldolgozása is kismértékűnek mondható.

Az erdőgazdasági termékek közül a tűzifa és a fűrészelt faárú feldolgozás jelentős, míg az erdei melléktermék feldolgozás kisebb jelentőségű.

Ajkai kistérség

Mezőgazdasági termelés céljára legalkalmasabb terület a Marcal-medence, valamint a 750 ha területű Somló hegy, amely sajátos mikroklimájával országosan is kiemelkedő minőségű borvidék. A Somló hegy egész területe természetvédelmi terület, ami újabb problémákat vet fel az intenzív szőlőművelés tekintetében. A Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program alátámasztásaként készült zonációs felmérésekből azonban látszik, hogy a Somló a magas agrártermelési potenciálja mellett a környezeti érzékenység szempontjából alacsony értékkel jellemezhető. A védelem és a termelés szempontjai tehát egyeztetésekre szorulnak.

Növénytermesztési célra kevésbé alkalmasak a Bakonyhoz tartozó területek, de Kislőd környéke a térségben a legjobb minőségű burgonyatermő terület.

A jelenlegi birtokszerkezet (osztatlan közös tulajdon, bérelt földrészek) a fejlesztések és a hatékony gazdasági szerkezet kialakulása útjában állnak.

A Bakony területeire leginkább az erdőszűkség jellemző, vadállományuk rendkívül gazdag, a hegységek karsztos és vulkáni élőhelyei, ásványi képződményei és kincsei jelentős természeti értéket képviselnek.

Az ipari termelés hosszabb távon mind csökkenő részt fog magáénak tudni a térségi foglalkoztatási szerkezetből. Várhatóan – a világ- és országos trendeknek megfelelően – a csekély munkaerő-igényű termelési ágak lehetnek a térség iparának mozgatórugói. Az Ajkai Öipari Parkban megtelepedő cégek is erre utalnak.

Agrárstruktúra (termék, üzemi, tulajdoni) és gazdasági szerkezet

Veszprém megye területét 9 kistérség fedi le, amelyek mezőgazdasági aktivitása jelentősen eltér egymástól. A kistérségek területi kiterjedése, természetföldrajzi adottságai és ezáltal mezőgazdasági alkalmasságuk nagymértékben meghatározza a területen mezőgazdasági tevékenységet folytató népesség arányát.

A megye kistérségei közül az ajkai kistérség alapvetően mezőgazdasági terület. A térségben, a mezőgazdasági termelés céljára legalkalmasabb terület a Marcal medence, valamint a Somló hegy. Az Ajkai kistérségben a mezőgazdasági tevékenységgel érintett földterület (szántó, kert, gyümölcsös, szőlő, gyepek) aránya a megyei átlag felett van, 94,3 %, míg a megyei átlag 72,1 %. A térség szántóterületei gyenge termőképességűek, az átlagos AK érték a térségben 17 AK alatt marad (15,58 AK.) A szántóföldi növénytermesztést a gabonafélék túlsúlya

jellemzi. Nagy területen folyik őszi búza, triticaleszemesítés de jellemző még a szemeskukorica és a tavasziárpa termesztése is. Kisebb területen folyik rozs és zabtermesztés. Áruzszerzés növény és gyümölcs termesztés kis területen jellemző. Az állattartásban a sertés-, és a szarvasmarha hizlalás valamint a tejelő tehenészet dominál. A baromfitartás terén megmaradt a nagyüzemi termelés. A térség gyepterületei extenzív állattartásra alkalmasak. A térségben jelentős a szőlőművelés, mely döntő részben a Somlóra koncentrálódik.

A Vidékfejlesztési Program kapcsán a falugazdászok bevonásával felmérés készült a térségben működő nagyobb gazdaságok tekintetében, melyek közül foglalkoztatás tekintetében az egyik legjelentősebb a Gallus Kft., mely baromfi tenyésztéssel foglalkozik és 130 fő részére biztosít foglalkoztatást. Jelentős tejtermelő üzemek is működnek a térségben pl. Bakony és Tsa Kft, Vicent Kft, Hun- Beef Kft. Jelentős borászati üzemek találhatók a Somlón pl. Tornai Pincészet, Somló-Vin Kft. A mellékletben szerepel a regisztrált nagygazdaságok c. táblázat).

A térség agrárstruktúrájában jelentős szerepet játszik a Somló borvidék, mely magába foglalja a Somló-Hegyet, a Ság-hegyet és a Kissomlyót. A borvidék teljes területe 750 ha ebből 530 ha az a termőterület, amely kifejezetten a Somlóhoz tartozik. Az átlagos parcellaméret 300 négyszögöl. A Somlón jelentősebb szőlészettel, borászattal foglalkozó üzem kezdett el nagyobb beruházásokat. A Hegyközségi Tanács megalakulásával elindult egy önszerveződő folyamat, megkezdődött a hegyen lévő pincék minősítése is, azonban meg kell állapítani, hogy a kis parcella méret és a sokfajta szőlő termesztése a piac szempontjából nem kedvező, önmagában a Somló borvidék nem tud jelentősebb, a nagyobb felvásárló hálózatok-megfelelő mennyiséget és minőséget produkálni. A Somló mellett sok településen folytatnak háztáji szőlőtermesztést amely azonban nem jelentős.

Mezőgazdasági termelés és értékesítés

A földterületek tulajdonviszonyainak rendezése alapvetően megváltoztatta a mezőgazdasági termelést. Ennek következtében a birtokszerkezet elaprózódott. Ezekben a területeken kialakult egy 20 ha alatti gazdálkodói réteg, akik tevékenységüket alapvetően jövedelemkiegészítő jelleggel végzik. Ez alkotja a gazdálkodók zömét. Megjelent néhány 50-300 ha között gazdálkodó termelő, aki a mezőgazdasági tevékenységet tekinti fő megélhetési forrásának. E magángazdálkodói réteg mellett megmarad a szövetkezeti termelők egy része is. Egy részük gazdasági társaságokká alakult át. Néhány településen a megszűnő szövetkezet helyére az Európai Unió területéről érkezett tőkeerős magánbérleti lépett, nem egyszer távlati spekulációs céllal.

Ipari növények közül elsősorban a napraforgót és az őszi káposztarepcét termesztik. Burgonyatermesztésre Kislőd környékének talajadottságai a megfelelőek. Abraktakarmányból a térség sokat termel, feldolgozása is megoldott lenne, azonban az alacsony állatállomány miatt ebből relatív túlermelés van. Az utóbbi években az alternatív növények termesztése, illetve a vetőmagtermesztés is fellendülést mutatott. Ilyen növények az olajretek, a mustár, bíborhere, vöröshere, búkköny.

Áruzszerzésnövényekkel és gyümölcs termesztéssel a kistérség termelői csak nagyon kismértékben foglalkoznak, bár ennek az ágazatnak a fejlesztése fontos és elengedhetetlen feladat, mert alapvető kitörési pont lehetőségét hordozza magában a kis termőterületen gazdálkodók számára. Ebben az ágazatban a fejlesztés első lépése a vidéki infrastruktúra fejlesztése kell, hogy legyen (víz, villany, utak) ill. fontos lenne egy szervezet, amely integráló szerepet töltené be a termelési folyamat valamennyi szakaszában.

A térség jelentős borszőlő termesztéssel rendelkezik. A Somló borvidék mintegy 750 ha-t foglal magába, ebből 530 ha az a termőterület, ami ténylegesen a Somlóhoz tartozik. A Somló borvidék jellegzetes fajtái a furmint, hárslevelő, juhfark, olaszrizling. A vidékre a kemény, jól eltartható és szállítható borok jellemzők. Az utóbbi években megkezdődött az itt termelt borok további feldolgozása. Fontos interregionális együttműködés színtere lehet a somló borvidék, melyet a Somló, a Ság-hegy és a Kissomlyó alkot. A termelés és az értékesítés a stabilizálódás irányában indult el, köszönhetően a kialakult új tulajdonviszonyoknak, a fejlesztéseknek, a marketing tevékenységnek és a fejlődő idegenforgalomnak. A Somló mellett sok településen folyik háztáji szőlőtermesztés, szerepük nem jelentős.

A térség jelentős gyepterületekkel rendelkezik, ami az extenzív állattartás fejlesztését teszi lehetővé. A térségben jelentős a szántóföldi művelés alatt álló gyenge termőhelyi adottságokkal rendelkező terület, amit érdemes lenne inkább gyeppé, esetleg erdőterületként hasznosítani. Az állattartásban a sertés és szarvasmarha hizlalás és a tejelő tehenészet dominál. Az elmúlt években a juh tartás fellendülő ágazatként mutatkozik, melynek számos lehetősége van még. A Bakony-Juh Kft. folytat juhtenyésztést. A baromfitartás terén a korábbiakhoz hasonlóan, megmaradt a nagyüzemi termelés.

Pápai kistérség

A pápai kistérségben a mezőgazdaság fontos szerepet tölt be a gazdasági szerkezetben belül. A kistérségben a 2000. évi Általános Mezőgazdasági Összeírás adatai alapján 81.875 hektár az összes használt terület, ami jelentős súlyt képvisel Veszprém megyében, hiszen a megyei területek 27%-a a kistérségben található. A mezőgazdasági területek művelési ágak szerinti vizsgálata során megállapítható, hogy legnagyobb arányban szántók találhatók a kistérségben (48.733 ha), ami a Veszprém megyében található szántók 39%-át, a Régióban található területek közel 11%-át jelenti. Jelentős még – 25.410 hektár – a kistérségben az erdőterület, ami a megyei erdőterületek 20%-át teszi ki. Gyep rét, gyep legelő, gyümölcsös, szőlőterület és egyéb területek kisebb arányban vannak jelen a pápai kistérségben.

Az egy gazdálkodó szervezetre jutó földterület a megyei összehasonlítást nézve viszonylag magas a pápai kistérségben (409 hektár). Ennél magasabb értéket a balatonalmádi (419 ha) és a veszprémi kistérségben (863 ha) találunk, így a megyei átlag 372 hektár. Az egyéni gazdaságok esetében a pápai kistérségben találjuk a legmagasabb adatot a megyében. Egy egyéni gazdaságra jutó földterület 4,2 hektár, szemben a megyei 3,1 hektárral.

A legnagyobb mezőgazdasági vállalkozás a Pápa székhelyű Agroprodukt Rt, mely az egész kistérség területét átfogja, Bakonytamási - Nagydém határától Külsővat - Marcalgergelyi vonalig átlósan húzódik az a közel 20 ezer ha-t felölelő terület, amit 6 kerületi alrendszerre bontva működtetnek. A részvénytársaság alkalmazásában közel 500 fő áll.

A mezőgazdasági művelésre alkalmas terület aránya és minősége átlagosan jobb, mint a megyében másutt. A kistérségben 27 településen található gyümölcsös terület, melyeknek aranykorona értéke néhány helyen meghaladja az 50 AK/ha értéket. A legjobb minőségű terület Bakonyszentivánban található (54 AK/ha), és még három településen – Külsővat (52 AK/ha), Gecse (51 AK/ha), Pápa (50 AK/ha) – találhatunk 50 AK feletti értékeket. Szőlőterület a kistérség 28 településén található. A területek aranykorona értéke három település esetében itt is meghaladja az 50 AK/ha-t (Adásztevel – 55 AK/ha, Pápa – 55 AK/ha, Vaszar – 50 AK/ha). 12 településen 40-46 AK/ha értékű, 13 településen pedig 9-39 AK/ha minőségű szőlőterületek vannak. A pápai kistérség legjobb minőségű szántóterületeit – 24-26 AK/ha – Pápa, Béb, Mezőlak, Adásztevel, Marcaltó, Nóráp, Vanyola településeken találhatjuk. A kistérség legkisebb aranykorona értékű területe is 10AK/ha minőségű. 11 településen 10-14 AK/ha, 13 településen 15-19 AK/ha és 18 településen 20-23 AK/ha minőségű szántóterületek találhatók.

Állattenyésztés

A pápai kistérségben a szarvasmarha és a sertés tartása jellemző. A 100 hektárra jutó szarvasmarhák száma 38,4, ami a legmagasabb a megye kistérségi között, így több, mint 150%-a a Veszprém megyei átlagnak. Hasonlóan alakul a 100 hektárra jutó sertések száma is, hiszen a pápai kistérségben ez 188,9, ami 190%-a a megyére jellemző átlagnak. Nem jellemző a kistérségre a juhtartás, itt a 100 hektár mezőgazdasági területre 9,8 db juh jut, s ebben a megye szinte összes – kivéve Zirc és térsége – kistérségének értéke magasabb.

Várpalotai kistérség

A mezőgazdasági termelés alapját képező termőföldek területének nagyságát illetően a kialakult birtokszerkezet kedvezőtlen, magas az úgynevezett nadrágszíjparcellák száma. Ezek a területek mezőgazdasági művelésre és gazdaságos termelésre a jelenlegi vetésszerkezetben szinte alkalmatlanok.

Részen a lassan rendeződő birtokviszonyokból adódóan sok a nem megfelelően kezelt, vagy elhanyagolt terület, jelentősen megnőtt a parlagon hagyott területek aránya, romlott a talajok kultúrállapota, a talajerő utánpótlás a 80-as évek szintjének közel tizedére csökkent. A mezőgazdaság szerkezete elavult, a megtermelt termékek értékesítése nehézségekbe ütközik. A Kistérségben a mezőgazdaság tendenciái kedvezőtlenek. A mezőgazdasági termelés nagymértékben visszaesett. Jelentősen zsugorodott az állatállomány létszáma és termelése.

Zirci kistérség

Nagyobb rét és legelő terület egy kivétellel csupán a zirci térségében található Pénzesgyőr, Jánd, Lókút, Bakonykúti, Porva, Bakonybél, Hárskút és Borzavár településeken.